

Domov sú ruky, na ktorých smieš plakať...

napísal básnik Miroslav Válek. Kto si môže dovoliť zobrať tieto ruky deťom a prečo?

Väčšinou sú to rodičia, ktorí sa nedokážu postarať o to, aby svojim deťom zabezpečili základné životné istoty. Najčastejšie sú to osamelé matky, ktoré svojím príjmom nevedia zabezpečiť rodine uspokojovanie jej základných potrieb. Ak v rodine žijú obaja rodičia, tak sa v nej prevdepodobne nachádza niekto, kto je ťažko chorý alebo zdravotne znevýhodnený, závislý alebo nezamestnaný, prípadne je vo výkone trestu. Tieto sociálne východiská predpokladajú poruchu ekonomickej funkcie rodiny, ktorá vedie až k jej dysfunkcii a tá zasa vyvoláva poruchu ďalšej funkcie rodiny a ďalšej... Vzniká tak domino efekt, ktorý dovedie rodinu k zrúteniu, teda k jej rozpadu.

Každý proces je možné zastaviť. Ide o to, v ktorom okamihu a s akým efektom pre toho, komu sa ten domov rúca. Úplne kardinálnym problémom je tento devastačný proces rozpadu rodiny stratou domova identifikovať. Väčšina sociálnych klientov žije v nájomných bytoch. Ak správca bytov začne okamžite po nesplatení prvej splátky avizovať sociálnemu oddeleniu mesta, že niečo v rodine nie je v poriadku, tak by toto oddelenie malo reagovať veľmi rýchlo a rodinu kontaktovať. U nás sa však obyčajne vyčkáva až dotedy, kým sa dodávateľia energií nerozhodnú zrušiť dodávku svojho média do domácnosti. Nasleduje fáza vyjednávania, kedy si „neplatiči“ požiachávajú od rôznych príbuzných a známych. Po vyčerpaní tohto zdroja nasledujú pochybné požičovne peňazí. Od tohto momentu to s rodinou už ide veľmi rýchlo smerom k jej devastácii. Mestá a obce zasahujú až vtedy, keď výška dlhu na nájomnom a energiách mnohonásobne prekračuje reálne finančné možnosti rodiny. Mestské samosprávy nedisponujú kvalifikovaným personálom, ktorý by bol schopný aktívne pracovať s rodinou v ekonomickej dysfunkcii. Postupujú zväčša represívne voči rodičom, prípadne intervedujú v čase krízy, keď treba umiestniť deti do náhradnej rodinnej starostlivosti, aj to len komplementárne k štátnym orgánom.

Samospráva miest a obcí málo využíva akreditované subjekty na výkon najmä sociálnej prevencie, prípadne poradenstvo rodinám, ktoré sa ocitajú v krízovej situácii. Asociácia supervízorov a sociálnych poradcov už od roku 2003 spolupracuje s Magistrátom Hlavného mesta na práci s neplatičmi nájomného. Najväčším problémom je však práve neskorá identifikácia rodín. Tieto sú už väčšinou vo fáze, kedy dlhy prekročili ich reálnu finančnú možnosť vysporiadať sa s problémom, takže nastupuje sociálna krízová intervencia.

S rodinami, u ktorých je ešte predpoklad zachovať si domov, pracujeme niekoľkými nástrojmi sociálnej práce. Predovšetkým robíme sociálne rodinné poradenstvo, vyjednávame za rodinu, robíme jej asistenciu.

Sociálne poradenstvo s rodinou zväčša celý proces práce s rodinou naštartuje. Je to celkom logický krok, pretože práve tu sa začína s diagnostikovaním. Dvaja poradcovia rodinu nakontaktujú. Deje sa tak na podnet a v spolupráci sociálneho pracovníka úradu práce, sociálnych vecí a rodiny alebo sociálneho pracovníka samosprávy. Veľká väčšina už navštívených klientov neodmietne ďalšiu spoluprácu. Asi jedna tretina rodín však zvolí radšej cestu úhrady dlžoby, čím sa zbaví označenia problémovej rodiny a vyhne sa „akejsi kontrole“. Rodinu navštevujú v pravidelných intervaloch, asi raz do týždňa - zväčša v neskorých poobedňajších hodinách, dvaja pracovníci asociácie. Diagnostický proces, ktorý v rodine prebieha, končí stanovením sociálnej diagnózy. Tá flexibilne reaguje na všetky zmeny počas procesu a obsahuje obširny popis sociálnych symptómov, ale aj popis pozitívneho potenciálu rodiny. Počas poradenského procesu sa vždy pracuje so všetkými členmi rodiny, bez ohľadu na ich vek a mentálnu úroveň. Tento prístup je veľmi náročný na schopnosť pracovníka prispôbiť sa mentálnej úrovni niekoľkých členov rodiny naraz. Toto je jeden z dôvodov, prečo chodia do rodín vždy dvaja pracovníci. Druhým dôvodom je ich bezpečnosť. Rodiny našich klientov žijú často v štvrtiach, kde sa často vyskytujú rôzne formy násilia a pracovníci môžu byť reálne ohrození. Navyše, návšteva rodiny končí často vo večerných hodinách. V rámci poradenstva formulujeme spolu s rodinou dohodu, na splnenie ktorej potom celá rodina počas ročného kontaktu pracuje. V prioritách poradenského procesu je obyčajne vyriešenie existenčných problémov s bývaním, zabezpečenie príjmu do rodiny, ale aj hrozba odobratia dieťaťa do náhradnej rodinnej starostlivosti.

Už počas poradenstva, treba poskytovať rodine aj iné nástroje sociálnej pomoci. Bývanie je ohrozené najmä nesplácaním energií a nájmu. Vyjednávame so správcom o možnosti splátkového kalendára, o možnosti odkladu splátky. Správcovské spoločnosti reagujú obyčajne pozitívne a sú ochotné sa dohodnúť. Byty, v ktorých naši klienti žijú, sú v takom stave a v takej lokalite, že pravdepodobne by sa im nast'ahovala aj tak len podobná rodina, ako je tá terajšia. Takže je pre nich výhodné, ak niekto „urobí poriadok“ s tou terajšou a vyhnú sa komplikáciám s exekútormi, prípadne negatívnej medializácii prípadu. V rámci poradenstva potom pracujeme s rodinným rozpočtom. Snažíme sa zvýšiť do rodiny príjem a korigovať aj tak malý výdaj. Príjem do rodiny sa zvýši najčastejšie výhodnejším zamestnaním rodičov. Nácvikom, modelovaním a hraním rolí pripravíme rodičov na hľadanie si zamestnania, na prijímací rozhovor. Počas prijímacieho konania, aj po prijatí, mu robíme podporu. Výdaj peňazí v rodinách je primeraný k ich malému príjmu. Aj tak však zaznamenávame vo výdaji „návalovitosť“ a neracionálnosť. Už počas prvých dní získania financií ich takmer všetky minú. Pretože majú pocit, že sústavne strádaajú a nemôžu si nič dovoliť, v eufórii zo získaných peňazí si kupujú tovary, ktoré nepotrebujú

nevyhnutne k zabezpečeniu si živobytia . Často si na ne pod vplyvom reklamy požičajú peniaze a potom splátky nevládzu uhrádzať. Naša organizácia poskytuje rodinám v rámci projektu „Držgroši“ aj tréning finančnej gramotnosti.

Asistujeme aj pri kontakte s rôznymi úradmi a organizáciami. Najčastejšie pracuje náš právny konzultant vo veciach výživného na dieťa, nekorektného rozviazania pracovného pomeru, nepriznania odmeny za prácu pri „práci na čierne“ alebo počas skúšobnej doby, správneho vyúčtovania energií alebo nájomného pri podnájmoch a podobne. Obyčajne spolupracujeme aj pri neopodstatnených návrhoch na preradenie dieťaťa do školy so špeciálnymi potrebami alebo do diagnostického zariadenia, vybavujeme odborné vyšetrenia u psychológa alebo u špeciálneho pedagóga. Ak sa rodina predsa len ocitne na ulici, vyjednávame s inými mimovládnyimi organizáciami o možnostiach získania krízového umiestnenia rodiny tak, aby ostali spolu.

V rámci práce s rodinou zabezpečujeme tiež program pre deti. V rámci výkonu jednotlivých výchovných opatrení sa snažíme ako pridanú hodnotu poskytnúť deťom nácvik sociálnych zručností. Organizujeme im pobyty, na ktorých sa deti učia vzájomnej tolerancii a rešpektu tým, že spolu s našimi dobrovoľníkmi trávajú aktívne voľný čas, že spolu riešia úlohy, že prejavujú navonok a kultivovane svoje city a že sa učia asertívne komunikovať a konštruktívne riešiť konfliktné situácie. Po pobytach máme v našich priestoroch raz za mesiac komunitné stretnutia s deťmi.

Najmä z psychohygienických dôvodov zabezpečujeme naším pracovníkom supervíziu počas celého obdobia práce s rodinou. Každá dvojica má kvalifikovaného a certifikovaného individuálneho supervízora, ktorý je im stále k dispozícii. Okrem toho sa všetci stretávame raz za mesiac na skupinovej supervízii. Témami na supervíziu sú väčšinou vzťahy medzi pracovníkmi a klientmi a metodika práce. Tématicky sú najfrekvencovanejšie tieto : odmietanie spolupráce, neakceptácia „mladého“ poradcu, nezodpovednosť, klamanie a iné. Po návšteve v rodine si naši pracovníci robia záznamy do on-line záznamových hárkov, ktoré sme si špeciálne obsahovo vytvorili autorsky sami a technicky nám to spracoval dobrovoľník z firmy HP. Do záznamového hárku rodiny môže vždy nahliadnúť aktuálne v ktorúkoľvek hodinu len zodpovedný poradca a jeho supervízor. Do všetkých záznamov má prístup koordinátorka projektu a hlavná supervízorka.

V našom tíme máme nakoňtrahovanú externú psychologičku, právničku a špeciálnu pedagogičku. Pracujeme systémom case managementu. Na základe dlhoročných skúseností sme vytvorili metodiku sociálnej práce s rodinou, ktorú prezentujeme aj formou akreditovaného kurzu „Terénna sociálna práca s dysfunkčnou rodinou“ a v odbornej publikácii „Vedenie sociálneho prípadu“.

Stále viac a viac vystupuje do popredia potreba špecializácie sociálnych pracovníkov na prácu s rodinou. Ukazuje sa, že nepostačuje základné penzum poznatkov z VŠ štúdia, ale že je treba sa špecializovať v oblasti sociálnej terapie, s akcentom na prácu s rodinou. V tomto nadstavbovom štúdiu by sa mali kombinovať poznatky z oblasti psychológie rodiny, sociologických prvkov práce s rodinou, právnych aspektov správneho a rodinného práva, vedomostí a zručností využívať potenciál networkingu a komunitných mechanizmov a mnohých poznatkov a zručností niekoľkých vedných disciplín.